

Міністерство освіти і науки України

**Державний заклад
«Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка»**

Факультет природничих наук

Кафедра географії

Методичні вказівки

до виконання практичних робіт

з Основ економіки

для студентів спеціальності 014.07

«Середня освіта (Географія)»

Укладач: канд. екон. наук, доц. Гаврюшенко Г. В.

**Старобільськ
2019**

УДК 33(076.5)

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з Основ економіки для студентів спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)» / Укладач Гаврюшенко Г. В. – Старобільськ, 2019. – 47 с.

Рецензенти:

Кушал І. М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля.

Зайцева Л. О. – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, обліку і банківської справи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

До змісту посібника входять плани практичних занять та список рекомендованої літератури. Посібник призначено для студентів спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)» усіх форм навчання, а також для тих, хто цікавиться питаннями економічної теорії і практики.

Ухвалено Вченою Радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», протокол № 9 від 29.03.2019 р.

© Гаврюшенко Г. В., 2019

© ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	4
<i>Практична робота 1. Фундаментальні поняття економіки .....</i>	5
<i>Практична робота 2. Моделі ринкової, планової та змішаної економіки .....</i>	7
<i>Практична робота 3. Особливості економічного кругообігу.....</i>	10
<i>Практична робота 4. Принципи функціонування ринку. Основні параметри ринку: попит, пропозиція, ринкова ціна.....</i>	13
<i>Практична робота 5. Гроші як інструментринкової економіки.....</i>	15
<i>Практична робота 6. Ринкова структура: особливості різних ринків. Доходи у ринковій економіці.....</i>	17
<i>Практична робота 7. Підприємництво як вид економічної діяльності.....</i>	20
<i>Практична робота 8. Управління підприємством.....</i>	28
<i>Практична робота 9. Цілісність національної економіки. Зайнятість, безробіття, інфляція.....</i>	33
<i>Практична робота 10. Світове господарство та основні закономірності розвитку світової економіки.....</i>	36
<i>Практична робота 11. Світова торгівля.....</i>	39
<i>Практична робота 12. Міжнародна валютна система. Міжнародний валютний курс.....</i>	42
Список рекомендованої навчальної літератури	44
<i>Додаток I Рейтингова таблиця показників навчальних досягнень студента (-ки)</i>	46

Вступ

Метою вивчення курсу «Основи економіки» є набуття студентами глибоких економічних знань, формування у них нового економічного мислення, адекватного ринковим відносинам; формування навичок аналізувати реальні економічні процеси і приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю.

Дисципліна «Основи економіки» є дисципліною за вибором, яка вивчається на 2 курсі у третьому семестрі. Кількість кредитів ECTS, передбачених на вивчення курсу, - 5. Загальна кількість лекцій для студентів денної форми навчання – 24 години, практичних – 36 годин, на самостійну роботу передбачено 90 годин; для студентів заочної форми навчання – 4 лекції, практичних – 8, самостійної роботи – 138 годин.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів надано у Додатку 1.

Готуючись до занять, необхідно вивчити матеріал підручників та рекомендованих посібників, виписати терміни та поняття, вивчити їх визначення.

На кожному практичному занятті здійснюється контроль за виконанням як самостійної, так і аудиторної роботи, зокрема, у вигляді тестів та усного опитування. Модульні контрольні роботи передбачають перевірку засвоєння теоретичного матеріалу і вміння розв'язувати задачі.

Заохочувальні бали студент одержує за виконання творчих завдань, передбачених майже у кожній практичній роботі.

При врахуванні одержаних за весь курс балів визначається рейтинг, який є підставою для екзаменаційної оцінки.

Практична робота 1

Тема: Фундаментальні поняття економіки

Мета: закріпити уявлення про предмет, завдання економічної науки та її місце серед інших наук; розкрити зміст основних економічних процесів та явищ; охарактеризувати споживача в економіці: його поведінку та особливості вибору; розглянути проблему обмеженості ресурсів та вибору виробника.

Завдання:

1. Чого ви очікуєте від вивчення курсу «Основи економіки»?

2. Поясніть, у чому полягає зв'язок економіки з географією?

3. Чим різняться поняття «економічне зростання» та «економічний розвиток»?

4. Частина населення певної країни може працювати за її межами, наприклад, заробітчани-українці в Португалії, Італії та ін. Водночас у країні працюють іноземні підприємства, наприклад, іноземні банки, підприємства, що належать приватним закордонним власникам. Чи впливають ці факти на загальне багатство країни? Яким чином? Спробуйте оцінити – це добре чи погано.

5. Дайте класифікацію потреб за такими ознаками: 1) фізіологічна чи соціальна; 2) індивідуальна чи групова (колективна, суспільна); 3) раціональна чи нераціональна; 4) споживча чи виробнича; 5) поточна чи перспективна.

1) Микосянчик Ярослав мріє, щоб Єврокубок із футболу незважаючи ні на які обставини відбувся в Україні.

2) Хлопці, що навчаються на спеціальності «Середня освіта. Географія» у ЛНУ імені Тараса Шевченка, після зустрічі з футболістом А. Шевченком вирішили відвідувати футбольну секцію.

6. Задача. Бригада із 6-х швачок упродовж одного робочого дня пошила 360 рушників. Визначте середню продуктивність праці однієї швачки та результати роботи за одну годину робочого часу.

7. Задача. На фірмі виробляється 5000 одиниць товару при чисельності робітників 50 осіб. Установлення сучасного автоматизованого устаткування дасть можливість збільшити виробництво товару на 1000 одиниць, одночасно зменшивши чисельність персоналу до 30 осіб. Визначте, як змінилася продуктивність праці.

8. Задача. Перша друкарка за 6 год друкує 24 сторінки, а друга за 8 годин - 40 сторінок. За скільки годин спільної роботи ці друкарки надрукують 252 сторінки?

9. Назвіть продукти субститути та комплементи, які ви споживаєте на сніданок.

10. Наведіть приклади товарів або послуг, у яких для вас корисність максимальна, а для інших може бути нульовою.

Творчі завдання

11. Чи може остання одиниця блага, що споживається, мати найбільшу корисність? Наприклад, «На борту космічного корабля відбулась аварія та почалась втеча кисню. Адже останній ковток кисню для космонавта буде мати найбільшу користь?». Як би Ви відповіли на ці питання?

12. В економічній теорії відомий так званий «парадокс А.Сміта». Його сутність: вода є кориснішою для людини, ніж алмази. Чому алмази так багато коштують, а вода має дуже малу вартість? Яку б Ви дали відповідь на запитання А.Сміта? Чи змінився б парадокс води і алмаза, якби був винайдений спосіб перетворення води на алмази і навпаки?

13. Підготуйте коротке повідомлення про Стіва Джобса та Марка Цукерберга, акцентуючи увагу на способі заробляння статків та відсутності маніакального накопичення, притаманного окремим надзвичайно багатим людям.

14. «Знання є єдиним чинником виробництва, який не підвладний закону спадної граничної корисності». Наведіть докази на користь цієї тези Дж. Кларка.

15. Хлопець іде до дівчини на побачення. Навіщо він купує квіти? Як це може пояснити економіст, який користується поняттям альтернативної вартості?

16. У чому полягають для Вас альтернативні витрати навчання в ЛНУ імені Тараса Шевченка?

Практична робота 2

Тема: МОДЕЛІ РИНКОВОЇ, ПЛАНОВОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета: закріпити знання щодо: принципів ринкової економіки, головних засад сучасної соціально орієнтованої ринкової економіки; принципів планової (командної) економіки; шляхів, якими постсоціалістичні країни йдуть від командної економіки до ринкової; особливостей змішаної економіки розвинутих країн.

Завдання:

1. Назвіть об'єкти, які в Україні перебувають виключно в державній формі власності.
2. Заповніть таблицю

№ з/п	Риси порівняння	Економічна система			
		традиційна	класична ринкова	планова	змішана та соціально-ринкова

3. Упродовж усіх років існування адміністративної економіки їй був властивий, так званий, «чорний» ринок. Держава боролася з ним засобами адміністративно-правового та морального тиску, але позитивних наслідків ця боротьба не мала. Виберіть пояснення, які найточніше відображають ваше

розуміння причин цього явища:

- найпривабливішим є те, що офіційно забороняється;
- у держави не вистачало карних органів, щоб знищити «чорний» ринок;
- якщо економічне явище має об'єктивну причину, то таке явище не можна заборонити;
- «чорний» ринок є позитивним явищем командної економіки, оскільки він давав змогу використати недовикористані ресурси і задовольнити незадоволені потреби споживачів.

Письмово обґрунтуйте свій вибір (поясніть, чому ви обрали той чи інший пункт у відповіді на питання 3).

4. Дайте розгорнуту відповідь на питання: «Чому економічна система планової економіки в Радянському Союзі та інших соціалістичних країнах зазнала краху?». Для ґрунтовної відповіді на це питання радимо використати книгу відомого російського журналіста, публіциста та письменника Олександра Ніконова «Свобода от равенства и братства. Моральный кодекс строителя капитализма». Книга доступна в Інтернеті як в режимі он-лайн, так і для скачування.

5. Частка працівників на державних підприємствах Швеції у 80-ті роки досягла лише 7% від загальної кількості зайнятих. Чи можна, керуючись лише цим фактом, зробити висновок, що економіка цієї країни є «змішаною»? Які додаткові факти могли б знадобитися вам для обґрунтованішого висновку?

6. Які конкретні зміни необхідно здійснити в Україні, щоб трансформувати економіку радянського типу в ринкову економіку? Чому важливо, щоб ці зміни здійснювалися одночасно?

7. Укажіть, яким типам економічних систем властиві наведені риси, позначивши відповідними літерами: традиційна економіка – Т, командна економіка – К, ринкова економіка – Р, мішана економіка – М.

- 1) приватна власність на ресурси;
- 2) суспільна власність на ресурси;
- 3) свобода вибору;

- 4) використання переважно ручної праці;
- 5) машинне виробництво;
- 6) переважна роль держави;
- 7) обмежена, але активна роль держави в економіці;
- 8) свобода підприємництва;
- 9) централізований розподіл ресурсів;
- 10) спеціалізація;
- 11) натуральне господарство;
- 12) конкуренція;
- 13) директивне планування;
- 14) рекомендаційне планування.

8. Чи здатна держава скопіювати економічний досвід розвитку інших країн? Відповідь обґрунтуйте.

9. Поміркуйте, чи існує бездоганна економічна система.

10. За допомогою ресурсів Інтернету дізнайтеся про особливості національних моделей змішаної економіки США, Німеччини, Японії.

Вправа. Прочитайте цю ситуацію та виконайте таке завдання. У ЗВО завідувачка кафетерієм та ректор визначають, які продукти харчування продаватимуться в кафетерії. Вони вибирають продукти, які, на їхню думку, корисні для студентів. Їхня мета – забезпечити поживне харчування, використовуючи продукти, на які держава виділяє субсидії. Аби кожен студент міг заплатити за обід, ціни в кафетерії дуже низькі. Побаження студентів ігноруються. Завідувачка та ректор відмовляються змінювати меню, тому що вважаю неприйнятною ту їжу, яку хочуть студенти (наприклад, чіпси, які є шкідливим продуктом). Студенти організовують мовчазний протест, приносячи їжу з дому.

Завдання. Поясніть, у чому полягає схожість управління кафетерієм з управлінням адміністративно-командою економікою. Перепишіть ситуацію, аби показіть, як функціонував би кафетерій у формі приватного підприємства в умовах ринкової економіки. Потім обговоріть основні переваги та недоліки кожного виду управління кафетерієм.

Практична робота 3

Тема: ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО КРУГООБІГУ

Мета: закріпити знання щодо особливостей економічного кругообігу.

Завдання:

1. У схемі ринкового кругообігу плата за електроенергію родиною Лотоцьких виражає спрямування (рух) грошових потоків :

- А) від домогосподарств на ринок ресурсів;
- Б) від фірм на ринок товарів і послуг;
- В) від домогосподарств на ринок товарів і послуг;
- Г) від домогосподарств безпосередньо до фірми.

2. У схемі ринкового кругообігу плата фермера за транспортні послуги виражає спрямування (рух) грошових потоків:

- А) від домогосподарств до ринку ресурсів;
- Б) від домогосподарств до ринку товарів та послуг;
- В) під фірм до ринку товарів та послуг;
- Г) від фірм до ринку ресурсів.

3. Установіть відповідність між правами власності та їх змістом.

Право володіння	А Родина Сидоренко придбала новий автомобіль і отримала технічний паспорт
Право розпорядження	Б Антоніна Сидоренко на придбаному автомобілі їздить на роботу
	В Автомобільний завод випустив нову партію автомобілів
Право користування	Г Федір Сидоренко здав свій автомобіль в оренду фірмі, у якій він працює

4. Уважно ознайомтеся із принципом складання схеми ринкового кругообігу в економіці (рис. 1).

Як видно з рис. 1, на схемі ринкового кругообігу вказане місце перелічених нижче категорій і потоків, підписано їх порядковий номер. Категорії віднесені до ринкових суб'єктів або певного типу ринку, а певні дії в ринковому кругообігу вказані на стрілочках, що позначають потоки в натуральному або грошовому вираженні.

Перелік категорій і потоків:

- 1) акціонерне товариство «Прогрес»;
- 2) акціонерне товариство «Прогрес» сплатило заробітну плату своїм працівникам;
- 3) родина Лотоцьких сплатила за електроенергію;
- 4) рекламне агентство заплатило за телефонні розмови;
- 5) колишній працівник приватного підприємства отримав пенсію;
- 6) пральня «Білосніжка» отримала прибуток;
- 7) мерія міста організувала святковий феєрверк;
- 8) студент придбав новий підручник з географії;
- 9) нафта;
- 10) токар.

Рис. 1. Схема ринкового кругообігу в мішаній економіці

Пояснення до рис. 1:

- 1) Це фірма.
- 2) Це витрати фірми, тому грошовий потік спрямований від фірми до ринку виробничих ресурсів.

3) Родина Лотоцьких – домашнє господарство, тому всі їхні платежі є грошовим потоком від домашнього господарства до ринку товарів і послуг.

4) Рекламне агентство – це фірма, телефонні розмови якої є витратами. Отже, це грошові потоки від фірми до ринку виробничих ресурсів.

5) Працівники будь-якого підприємства отримують пенсію у вигляді трансфертних платежів від держави як домашні господарства.

6) Прибуток фірми – це грошовий потік із ринку товарів і послуг до фірми.

7) Святковий феєрверк – це суспільне благо, що держава виносить на ринок товарів і послуг.

8) Студент – домашнє господарство. Придбав підручник, отже, отримав товар. Це рух товарного потоку з ринку товарів і послуг до домашнього господарства.

9) Нафта – це виробничий ресурс (природний).

10) Токар – це професійна характеристика трудових ресурсів.

За аналогією рис. 1 **намалюйте схему економічного кругообігу в ринковій економіці** і позначте на схемі цифрами наступних дійових осіб, ринки та потоки:

1) Родині Каськів привезли до дому і встановили новий меблевий гарнітур.

2) Фірма створила нові робочі місця і найняла додаткових працівників.

3) Касько-старший влаштувався на роботу на фірму.

4) Касько-старший отримав заробітну плату.

5) Фірма отримала виручки більше, ніж у минулому році.

6) Фірма виплатила своїм працівникам премію.

Творчі завдання:

5. Сьогодні в Україні розглядається проблема повернення до державної власності підприємств, які були приватизовані з

порушенням законодавства. Якими є можливі економічні наслідки цього процесу?

6. За командної економіки в магазинах можна було знайти величезну кількість непотрібних, залежаних товарів і в той самий час можна було виявити відсутність найнеобхідніших благ. Чим ви можете це пояснити?

Практична робота 4

Тема: ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ. ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ РИНКУ: ПОПИТ, ПРОПОЗИЦІЯ, РИНКОВА ЦІНА

Мета: Закріпити знання про принципи функціонування ринку та основні параметри ринку: попит, пропозицію, ринкову ціну.

Завдання:

1. Компанія займається розведенням риби і вирощує її у великих бетонних басейнах поруч із міською електростанцією. Таке місце було вибрано не випадково: під час охолодження обладнання електростанції вода нагрівається, її можна використовувати для підтримки температури в басейнах на рівні 27 °С упродовж цілого року. Причому вода продається за дуже низькою ціною. Тепла вода і спеціальний режим годування, розроблений за допомогою комп'ютера, створюють ідеальне середовище для швидкого росту риби. За 36 тижнів риба в басейні виростає до таких розмірів, які в природних умовах досягаються за тривалий час.

1) Поясніть, які дії вищезгаданої компанії ілюструють відповіді на запитання: що, як і для кого виробляти?

2) Як відбулося рішення вдруге використати воду від електростанції на кількості виробленого товару?

3) За яких умов розводити рибу в такий спосіб було б недоцільно?

2. У запитанні власника магазину: «Скільки товарів покупці готові будуть у мене купити за місяць за ціною 100 грн.?» йдеться про ПОПИТ чи про ВЕЛИЧИНУ ПОПИТУ?

3. Серед покупців бананів двоє готові купити 1 кг за 10 грн, троє – за 12 грн, п'ятеро – за 8 грн, ще четверо – за 6 грн. Побудуйте криву попиту на банани.

4. Чи доцільно, на вашу думку, вдаватися до скасування монополії на забезпечення населення електричною енергією, газом, теплом і водою?

5. Проаналізуйте основні причини нерівності доходів. Чи передбачає ринкова система рівний розподіл доходів? Стисло обґрунтуйте свою відповідь.

6. У ринковій економіці панує свобода підприємництва. Чи можна стверджувати, що підприємець за умов ринкової економіки може виробляти абсолютно все, що забажає?

7. Визначте переваги та недоліки вільного ринку.

8. Для кожної із ситуацій, які наведені нижче, підберіть відповідний тип ринкової структури:

А – досконала конкуренція;

Б – монополістична конкуренція;

В – олігополія;

Г – монополія.

1) Країни ОПЕК прийняли рішення про зменшення видобутку та експорту нафти.

2) У місті існує багато перукарень, якість послуг яких відрізняється одна від одної.

3) Фермери постачають на ринок овочі за відносно однаковими цінами.

4) Кожен бажаючий може придбати облігації на ринку цінних паперів.

5) НБУ має виняткове право випускати в обіг банкноти та металеві гроші.

6) Металургійний комбінат «Азовсталь» поряд із декількома іншими підприємствами галузі є найбільшим виробником чорних металів в Україні.

7) Місцева компанія «Телеком» відключає телефони абонентів-неплатників.

8) «Велика трійка» в США – «Дженерал моторз», «Форд», «Крайслер» – збільшила випуск автомобілів.

9) Проїзні квитки в метрополітені подорожчали на 20 %.

10) Рідкісний голос співака.

9. Для яких галузей характерна олігопольна структура ринку, а для яких – монополістична конкуренція?

10. Поясніть, чи справедливе таке твердження: «Кількість товарів і послуг, яку може купити родина, залежить виключно від рівня її доходу».

11. Як вплинуть на ринок наркотиків такі події:

а) посилення покарання за торгівлю і споживання наркотиків;

б) освітні програми про вплив наркотиків;

в) зростання життєвого рівня населення;

г) легалізація наркобізнесу?

12. У 1348 році король Карл IV звільнив пивоварів від усіх податків на 12 років. І вже до кінця століття в Празі існувало 140 пивоварень. А щоб вирішити проблему перенасичення ринку та конкуренції, він вигадав правило: пивовари мали жити один від одного в радіусі однієї милі. Яка ринкова структура (досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія чи монополія) була притаманна ринку пива за таких умов?

Практична робота 5

ГРОШІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета: поглибити та закріпити знання про сутність і функції грошей, види грошей, стійкість національних грошей.

Завдання:

1. Визначте, які функції виконують гроші в таких ситуаціях.

а) Підприємство «Протон» виплатило заробітну плату робітникам.

б) Іваненко зайшов у магазин електроніки і дізнався, що телевізор коштує 10000,0 грн.

в) Іваненко щомісяця відкладав зі своєї заробітної плати по 1000,0 грн із метою придбати новий телевізор.

г) Сім'я Іваненків придбала телевізор, сплативши його вартість готівкою.

д) Підприємство «Протон» поставило 10 електричних лічильників фермерському господарству «Дари ланів» в обмін на 12 ящиків картоплі та інших овочів.

2. Якщо курс долара відносно гривні зріс від 5,8 до 8,5 грн/

дол., ціна гривні:

А) знизилась на 31,4%;

Б) знизилась на 31,8 %;

В) зросла на 46,6%;

Г) знизилась на 46,6%.

3. Якщо курс долара відносно гривні зріс від 8,5 до 27,3 грн/

дол., ціна гривні:

А) знизилась на 68,9%;

Б) знизилась на 321,2 %;

В) зросла на 146,6%;

Г) знизилась на 221,2%.

Д) правильної відповіді немає. Запропонуйте свою відповідь.

4. Українська фірма сплатила 41 000 грн за продукцію американської фірми на суму 5000 доларів. 1) Визначте курс: долара в Україні. 2) Якщо за обчисленого вами курсу українська фірма сплатила ще 22 960 грн, то на яку суму (у доларах) американська фірма поставила продукцію?

5. Який економічний зміст має покупка ювілейних монет за ціною, що перевищує їхній номінал?

Творчі питання

6. Дайте обґрунтовану відповідь на питання: «Перехід від товарних грошей до паперових – це рух уперед чи назад у розвитку суспільства? Чи можливе в сучасних умовах повернення до товарних грошей?»

7. Як, на вашу думку, слід чинити уряду – прагнути до збільшення в обігу готівкових грошей в країні чи безготівкових? Що дає грошовому обігу збільшення питомої ваги безготівкових розрахунків?

8. «Гроші як рука чи нога – або ви ними користуєтесь, або ви їх втрачаєте», – казав конструктор автомобілів, засновник корпорації «Форд Мотор», а також один з найбагатших людей усіх часів – Генрі Форд. Як ви розумієте ці слова?

Імітаційна гра «Рекламне агентство».

Запропонуйте рекламу придуманих вами грошових одиниць. Оцінка виступу здійснюється за критеріями:

- 1) економічний зміст реклами;
- 2) оригінальність представлення;
- 3) художня естетичність купюр;
- 4) артистичність.

Практична робота 6

Тема: РИНКОВА СТРУКТУРА: ОСОБЛИВОСТІ РІЗНИХ РИНКІВ. ДОХОДИ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Мета: закріпити та поглибити знання щодо особливості різних типів ринків; з'ясувати сутність формування доходів у ринковій економіці.

Завдання:

1. Дайте відповідь на тестові питання. У тестах передбачена лише одна (!) правильна відповідь.
  - 1.1. На ринку товарів обертаються:
    - а) предмети споживання і засоби виробництва;

- б) природні ресурси;
- в) цінні папери;
- г) гроші.

1.2. Елементи національного ринку:

- а) ринки товарів, природних ресурсів, праці, капіталу, грошей, цінних паперів, інформації;
- б) продавці та покупці;
- в) виробники і споживачі.

1.3. Елементи товарного ринку:

- а) покупці та продавці;
- б) товари, послуги та їх споживачі;
- в) споживчий ринок і ринок засобів виробництва.

1.4. Товари на товарному ринку просуваються:

- а) від виробників до споживачів через систему оптової та роздрібною торгівлі;
- б) від виробників до споживачів;
- в) від виробників через посередників до споживачів.

1.5. Укажіть найбільш точне визначення поняття «ринок»:

- а) ринок – це економічний простір, у межах якого відбувається рух товарів;
- б) ринок – це обмін, що ґрунтується на засадах грошових відносин;
- в) ринок – це фаза суспільного відтворення, на якій відбувається обмін товарів.
- г) ринок – це домовленість між людьми про продаж-купівлю товарів і послуг за визначеними цінами.

2. Закінчіть речення:

- 2.1. Особа, яка здійснює операції на біржі за свій рахунок і на свою користь, є...
- 2.2. Особа, яка надає послуги членам біржі і може діяти на біржі лише за дорученням клієнта, є...
- 2.3. На ринку праці купується і продається...
- 2.4. «Ефект доходу» полягає в...
- 2.5. «Ефект заміни» полягає в...

3. Укажіть, що з переліченого є товаром на ринку праці:

- а) трудові контракти;
- б) робоча сила;
- в) працівники різних спеціальностей;
- г) трудові книжки.

4. Прочитайте твердження і визначте, про який вид доходу йдеться. Запішіть номер твердження і відповідне позначення: R – рента (англ. rent), I – відсоток (англ. interest), P – прибуток (англ. profit), W – заробітна плата (англ. wages), TP – трансфертні платежі (англ. transfer payments).

4.1. Пані Марія отримала 300 грн. дивідендів від компанії «Горчинпродукт».

4.2. Сім'я Іщуків отримала за минулий рік 5 тис. грн., надаючи землю в оренду.

4.3. Пан Степан отримав за минулий рік на свій банківський вклад 2 тис. грн.

4.4. Пані Ірина працює менеджером у супермаркеті, заробляє 2300 грн.

4.5. Пан Василь минулого літа отримав 6 тис. грн. від туристів, здаючи свою дачу на Світязі.

5. Продовжте ланцюжок: інвестиції в освіту → ...

6. Яким є ваш місячний дохід порівняно з доходом осіб, чий рівень освіти відрізняється від вашого?

7. Відомо, що курс акції розраховується за формулою:
Курс акцій = (Дивіденд / Банківський відсоток) 100,0 %.
Припустимо, що акція, незалежно від її номінальної вартості, дає щорічно дивіденди в розмірі 15 грн., а рівень позикового відсотка дорівнює 5,0%. Визначте курс акції.

8. Фірма «Фарт» виготовила 120 тис. шт. тюбиків дитячого крему і реалізувала їх за ціною 3,6 грн. Витрати виробництва становлять 268 тис грн., витрати на реалізацію продукції – 68 тис. грн. Визначте загальну величину прибутку.

*Примітка: Щоб вирішити цю задачу, вам необхідно знати, що загальна величина прибутку є різницею між витратом фірми та її загальними витратами.

9. Чи згодні ви з думкою економістів, які вважають зрівняльний розподіл доходів шкідливим для суспільства? Аргументуйте свою відповідь.

Практична робота 7

Тема: ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ВИД ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: закріпити та поглибити знання про визначальні риси та особливості підприємницької діяльності.

Завдання:

1. Уявіть, що ваше власне майно – будинок, земельна ділянка, автомобіль, твори мистецтва оцінюється у 1500 тис. грн. До того ж Ви маєте капітал у 500 тис. грн, з яких 300 тис. грн. вклали в одноосібне володіння, на 100 тис. придбали акції корпоративного підприємства, 100 тис. поклали у банк. Що буде з вашим майном та капіталом, якщо:

- а) збанкрутує ваше одноосібне підприємство;
- б) збанкрутує корпорація, акції якої ви придбали?

2. Уявіть, що ви консультуєте трьох людей, які мають такі індивідуальні особливості та майновий стан:

- перший розпоряджається великим особистим капіталом, але не схильний до ризику;
- другий має перспективну ідею, але не володіє коштами і не має організаційного досвіду;
- третій володіє незначним капіталом, але досить ініціативний і надусе цінує незалежність.

Створення яких організаційних форм підприємств ви порадили б кожному з них? Відповідь обґрунтуйте.

3. Дайте відповіді на запитання, якого розміру та організаційної форми доцільно зробити підприємство, що займається такою діяльністю:

- виробляє залізничні вагони;
- створює музичні кліпи;

- надає юридичні послуги;
  - видає книжки і листівки;
  - надає послуги ремонту побутової техніки.
- Відповідь обґрунтуйте.

4. Ознайомтеся із ситуацією і дайте відповіді на запитання після тексту

Сила підприємницької волі

Майкл Делл заснував компанію «Dell Computers» 1984 року, коли йому було 19 років. 1992 року його компанія увійшла до рейтингу «Fortune-500». На той час Деллу виповнилося 26 років. 2005 року він увійшов до четвірки найбагатших людей США зі статком у 18 млрд. дол.

Майкл Делл народився 1965 року й у віці 15 років захопився комп'ютерами. Свій перший бізнес-проект він здійснив у 12 років, зайнявшись торгівлею марками. Тоді він дізнався про те, що якщо в людини є гарна ідея, то зусилля з утілення її в життя матимуть гідну винагороду. Отримавши 1980 року від батьків перший комп'ютер, він одразу ж розібрав його на частини, щоб дізнатися його улаштування. Дуже скоро почав перероблювати комп'ютери, щоразу вдосконалюючи їх. Вступивши до Техаського університету, Майкл вирішив перетворити своє захоплення на бізнес і зареєстрував фірму «PC's Limited». 18-річний юнак сміливо заявив, що хоче конкурувати з IBM. Незабаром він створив фірму «Dell Computer Corporation» зі стартовим капіталом 1000 дол. США.

В основу свого бізнесу Делл поклав просту, але революційну на той час ідею – продавати комп'ютери безпосередньо клієнтам. Переваги такого підходу були очевидними: з'явилась економія за рахунок комісійних посередникам і торговим агентам, крім того, від покупців Делл одразу дізнавався про їхні потреби, що дозволяло підприємцеві створювати товар, який завжди мав попит. У результаті прибутки компанії зростали значно швидше, ніж у конкурентів.

1999 року «Dell Computers» стала лідером ринку США. У віці 22 років Делл відкрив філіал компанії в Англії, у 29 років – у Японії, усюди зайнявши провідні позиції.

Дайте відповіді на запитання:

1) Поясніть, завдяки чому Майкл Делл зміг узгодити власні підприємницькі амбіції з потребами споживачів?

2) Назвіть риси Майкла Делла, які дозволили йому стати успішним підприємцем (сильні сторони).

3) Назвіть причини, з яких Майклу Деллу не вдалося перевершити успіх бізнесу Білла Гейтса (слабкі сторони).

4) Назвіть фактори зовнішнього середовища, що сприяли комп'ютерному бізнесу Майкла Делла (можливості: наприклад, попит, державна підтримка тощо).

5) Назвіть фактори зовнішнього середовища, що протидіяли комп'ютерному бізнесу Майкла Делла (загрози: наприклад, конкуренція, поведінка постачальників тощо).

6) Назвіть риси Майкла Делла, які дозволили йому стати успішним підприємцем (сильні сторони).

7) Назвіть причини, з яких Майклу Деллу не вдалося перевершити успіх бізнесу Білла Гейтса (слабкі сторони).

8) Назвіть фактори зовнішнього середовища, що сприяли комп'ютерному бізнесу Майкла Делла (можливості: наприклад, попит, державна підтримка тощо).

9) Назвіть фактори зовнішнього середовища, що протидіяли комп'ютерному бізнесу Майкла Делла (загрози: наприклад, конкуренція, поведінка постачальників тощо).

Конкуренція.

6. Використовуючи попередні відповіді, складіть SWOT-аналіз, заповнивши кожен квадрат схеми визначеними факторами.

Opportunities (можливості) 1. ... 2. ...	Threat (загрози) ...
Strengths (сильні сторони) ...	Weaknesses (слабкі сторони) ...

7. Ознайомтеся з історіями Олени та Анастасії та висловіть ваші думки з приводу того, чому Анастасія домоглася успіху в своєму бізнесі, а Олена – ні.

Історія Олени

Олена – власниця маленької ферми, її чоловік працює на шахті неподалік. Але хоча в обох є робота, їх заробітків не вистачає на оплату навчання дітей. Олена вирішила спробувати відкрити власну справу - розводити курей на продаж. Як це робити, вона знала, а на те, щоб запустити підприємство, її дядько позичив племінниці потрібну суму грошей. Але перш ніж вона купила перших курчат, хтось розповів їй про те, що на ринку не вистачає соняшникової олії, на неї різко підскочив попит, торговці оббивають пороги місцевих фермерів і просять зайнятися її виробництвом. Вирішивши, що на віджиманні олії з насіння соняшника вона заробить набагато більше грошей, ніж на вирощуванні курчат, Олена змінила бізнес-ідею і зайнялася виробництвом олії. Олена ніколи не займалася вирощуванням соняшнику в промисловому масштабі. Всі гроші, взяті в борг, вона витратила на насіння, добрива та маслодавильне обладнання. Оскільки більшу частину сімейної ділянки вона зайняла під соняшник, землі під кукурудзу і овочі для домашнього столу стало менше. Через контакт з хімікатами, що входять до складу добрив, у Олени почали хворіти діти. Їй довелося купувати для сім'ї більше продуктів. Виробництво масла - справа трудомістка і віднімає багато часу, тому Олена була змушена найняти помічника. Тим часом вирощуванням соняшнику зайнялися багато інших фермерів, і на той час, коли Олена виготовила першу партію масла на продаж, ринок цим продуктом уже наповнився. Охочих купити у неї масло так і не знайшлося. Щоб хоча б частково покрити збитки, їй довелося продати масло місцевому магазину за дуже низькою ціною. У підсумку Олена майже нічого не заробила і взяті в борг гроші віддати не змогла. Що не спрацювало в бізнес-ідеї Олени і чому?

Історія Анастасії

Анастасія більше п'яти років працювала в швейному цеху фабрики одягу. Заробляла вона мало, і їй часто доводилося працювати понаднормово. Одного разу до Анастасії в гості приїхала невістка і поскаржилася на те, що не може знайти

гарного одягу для своєї 12-річної доньки: те, що продається в магазинах, зшито або на дітей молодшого віку, або на дорослих. Провівши невістку, Анастасія вирішила сама обійти магазини одягу у себе в місті. Там серед покупців вона побачила і дівчаток-підлітків, але помітила, що кількість і асортимент речей, потрібних для цієї вікової групи, обмежені. А її, між іншим, вже відвідувала думка про те, щоб піти з роботи і відкрити власну справу. Отже, Анастасія вирішила моделювати гарні сукні та інший одяг для дівчаток підліткового віку. Вона намалювала кілька моделей одягу, які повинні були сподобатися цій категорії покупців, і відправилася в місцеві магазини, щоб поцікавитися у їх власників, чи готові ті купувати такі сукні, скільки саме і за якими розцінками. Власникам магазинів, судячи з усього, її моделі сподобалися, і вони обіцяли виставити їх в своїх закладах. Тоді Анастасія купила на свої заощадження швейну машинку і тканину на першу партію товару. Працювати вона стала вечорами, повернувшись зі зміни на швейній фабриці. Всі зшиті нею сукні розійшлися дуже успішно, власники магазинів висловили готовність платити їй готівкою відразу після отримання товару. Після цього Анастасія вирішила звільнитися з фабрики і зосередитися на власному бізнесі. Через шість місяців вона почала отримувати регулярні замовлення від магазинів. Тепер вона планує купити ще одну швейну машинку і найняти в ательє одну зі своїх подруг. Чому Анастасія домоглася успіху в своєму бізнесі? Що саме вона зробила для того, щоб бізнес виявився успішним?

8. Ознайомтеся із історією Віктора та опишіть свою бізнес-ідею, відповівши на питання анкети, подані у кінці тексту (ці питання виділені жирним шрифтом):

Віктор п'ять років відпрацював в компанії, що займалася імпортом газових плит, а потім вирішив відкрити власну справу. Його тітка, власниця успішного магазину і пункту прокату побутової техніки, запропонувала племінникові фінансове партнерство і обіцяла дати грошей. Брати участь в діяльності його підприємства вона не захотіла, бажаючи лише отримувати частку прибутку, а управління повністю надала Віктору. Віктор задумався про можливі бізнес-ідеї. Але взагалі-то Віктор завжди

любив плести сумки і настінні килими з повстини (рос. – «войлок»), і багатьом друзям його вироби дуже подобалися. Тому першою йому в голову прийшла думка про те, щоб робити і продавати туристам на сувеніри сумки і килими. Але, поговоривши з власниками кількох навколишніх магазинів, Віктор дізнався, що туристи - занадто рідкісні гості у нього в районі, щоб такий бізнес міг стати прибутковим. Ось тоді Віктор задумався про те, щоб відкрити магазин газових плит - адже він знав, де можна купувати імпортні плити, і прекрасно розбирався в тому, як вони працюють і в чому переваги кожної моделі. Зробивши невелике маркетингове дослідження, він з'ясував, що магазинів, які торгують газовими плитами, в районі зовсім мало, обсяг продажів у них невисокий і суттєво підняти його не вдається ні з допомогою знижок, ні за рахунок різного роду рекламних акцій. Віктор прийшов до висновку, що випробувати долю на такому жорсткому ринку не варто.

Так поки і не вибравши бізнес-ідею, Віктор тим часом заходився допомагати тітці з переїздом до нової оселі. Орендувати фургон проблеми не склало, а ось людей, що займаються послугами по переїзду - упаковкою, навантаженням, розвантаженням - знайти не вдалося. Віктору довелося звернутися до друзів з проханням допомогти йому упакувати і перенести меблі та інші тітчині речі. Вони витратили цілі вихідні на те, щоб спочатку знайти пакувальні матеріали, потім розібрати громіздкі предмети обстановки, упакувати їх, погрузити у фургон, розвантажити на новому місці, розпакувати і заново зібрати. Віктор здивувався тому, що у нього в районі не знайшлося компанії, що займається переїздами, і зрозумів, що це могло б стати хорошою бізнес-ідеєю. Ось як Віктор сформулював свою ідею після того, як вивчив цю сферу бізнесу докладніше.

Моя бізнес-ідея: упаковка і перевезення предметів домашньої та офісної обстановки.

- Які потреби зможе задовольнити моє підприємство? Всі, з ким я говорив, погоджувалися з тим, що переїзд з будинку в будинок або з офісу в офіс забирає багато сил і часу. Тим часом компанії, що займається пакуванням і переїздом, у нас в районі

немає. Значить, якщо я займуся наданням таких потрібних послуг, моєму підприємству буде забезпечений стійкий попит.

- Які товари або послуги я зможу поставляти? Я збираюся запропонувати клієнтам повний пакет послуг із упаковки та перевезення предметів домашньої і офісної обстановки. Досвіду управління таким видом бізнесу у мене немає, але деякий досвід навантаження-розвантаження, зберігання і перевезення товарів є. Спланувати роботу я можу попросити брата - він прекрасний організатор. Крім того, у мене є надійний перевізник, послугами якого часто користується тітка в своєму магазині.

- Кому я буду їх продавати? Почну з того, що запропоную свої послуги всім рідним, друзям, друзям друзів і постійним клієнтам тітки. Потім займуся розширенням бізнесу і почну розмішувати рекламу по всьому місту.

- Як я буду продавати товари або послуги? Продавати свої послуги споживачам я можу безпосередньо. Для початку розповім про них всім друзям, рідним і постійним клієнтам тітки. Після того, як організую кілька переїздів для рідних і друзів, займуся розширенням справи - розклею оголошення в районах, де багато магазинів, офісів, орендованих квартир і будинків.

- Наскільки мій бізнес буде залежати від навколишнього середовища і яким чином на нього впливати? На моєму підприємстві картонні коробки та інші пакувальні матеріали ми будемо використовувати по кілька разів - це скоротить кількість відходів.

Ознайомившись із історією Віктора, опишіть свою бізнес-ідею, відповівши на питання анкети:

• Моя бізнес-ідея полягає в наступному: _____

- Які потреби буде задовольняти моє підприємство?
- Які товари або послуги я зможу поставляти?
- Кому я буду їх продавати?
- Як я буду продавати товари або послуги?
- Наскільки мій бізнес буде залежати від навколишнього середовища і яким чином на неї впливати?

9. Як створити підприємство в умовах нестачу капіталу?

10. Рівний доступ до підприємницької діяльності повинні мати усі громадяни держави. Виходячи з цього, знайдіть приклади успішних бізнес-ідей (не менше 5 ідей), що реалізували люди з інвалідністю у різних країнах світу, у тому числі й в Україні.

Творчі завдання:

11. Чим може приваблювати (або відштовхувати) благодійна діяльність та участь в організації неприбуткових підприємств? Скористайтеся наведеними нижче відповідями та спробуйте продовжити їх перелік:

а) благодійництво є ефективним способом вкладання коштів для підприємців, що розуміють залежність між розвитком бізнесу і розвитком суспільства;

б) благодійницька діяльність спричиняє те, що одна частина суспільства паразитує за рахунок іншої;

в) благодійництво дає можливість досягти успіху тим, хто не має коштів, але має талант;

г) результатом благодійницької діяльності стає втрата частиною суспільства здатності й бажання активно працювати, боротися за гідне існування.

12. На підприємстві прибуток виступає одним з визначальних індикаторів його господарської діяльності. Припустимо, що за 2018 рік підприємство «Робінзон Крузо і Ко» отримало прибуток в 2 млн. грн., а підприємство «Червона Шапочка & Сірій Вовк, Inc.» – прибуток в 980 тис. грн. Проте експерти оцінили роботу фірми «Червона Шапочка & Сірій Вовк, Inc.» вище, ніж першої. Які можуть бути підстави для такої оцінки?

13. Спробуйте «намалювати портрет» типового сучасного українського підприємця (стать, вік, освіта, сфера бізнесу, риси характеру).

14. Ознайомтеся із 99 бізнес-ідеями, які допоможуть знайти свою нішу в 2018 році (інформація доступна за

посиланням: <https://lemarbet.com/ua/biznes-v-ukraine/64-biznes-idei-2016-goda/>). Які бізнес-ідеї вам сподобалися найбільше і чому?

Задачі

15. Автомобіль коштує 842 800 грн. Банк дає кредит на купівлю автомобіля за умовою першого внеску 25% від загальної суми та з подальшою виплатою коштів протягом двох років під 12% річних. Скільки треба буде сплачувати грошей у банк кожного місяця.

16. Скільки грошей буде у клієнта банку на рахунку через рік від суми вкладу 100 грн, якщо банк виплачує 25% річних?

17. Агрофірма поклала у банк 200 000 грн. За перший рік їй було нараховано 20 000 грн. За другий рік банківський відсоток було зменшено на 2%. Яка сума стала в банку через 2 роки?

Практична робота 8

Тема: УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Мета: систематизувати та поглибити знання про: явище «управління» та його основні складові; зміст функцій управління; сутність бізнес-плану, організаційну структуру підприємства; переваги лінійної та функціональної організаційних структур; сутність поняття «проект» та класифікацію проектів, особливості інноваційних проектів; значення маркетингу в діяльності підприємства й забезпеченні його ринкового успіху; функції маркетингу та головні складові маркетингу (товарну, цінову, розподільчу та комунікаційну політику); роль і значення маркетингового дослідження, його головні етапи.

Завдання:

1. Визначити, які організаційні зв'язки – лінійні чи функціональні – виникали в кожному з розглянутих випадків:

- керівництво підприємства визначило нових постачальників сировини для виробничого відділу;
- за результатами аналізу обов'язків працівників відділу збуту відділом кадрів сформульована пропозиція про скорочення персоналу;
- призначено нового керівника фінансового відділу;
- керівники фінансового та виробничого відділів узгодили виробничу програму на наступний місяць.

2. Розробіть бізнес-план за схемою бізнес-плану, що подана в Лекції 8.

3. Дайте оцінку власної здатності бути менеджером за критеріями «Gestalt consulting group», скориставшись такою методикою: оцініть власні здібності у балах за шкалою з використанням максимальних значень, поданих у таблиці. Заповніть останній стовпчик таблиці.

Особисті характеристики та здібності	Можлива кількість балів	Особиста оцінка
1. Сила волі	0 - 10	
2. Здатність сприймати нове та самовдосконалюватися	0 -9	
3. Вміння визначати конкретну мету	0-8	
4. Здатність зосереджуватися на головному	0-7	
5. Наслідування гідних прикладів	0-6	

Визначте суму балів за п'ятьма позиціями.

4. Уявіть себе керівником відділу маркетингу підприємства, що виробляє велосипеди. Розробіть за наведеною в тексті Лекції 8 схемою план маркетингового дослідження.

5. Знайдіть у газеті, журналі або в Інтернеті зразок реклами конкретного товару та послуги. Проаналізуйте цю рекламу за тими вимогами до реклами, що наведені в тексті Лекції 8. Що ви порадили б виробникам цих рекламних продуктів. Чому?

6. До вашої уваги – ідея проекту, що була висунута Остапом Бендером на зібранні любителів шахів у приволзькому

місті Васюки (8 тис. жителів).

«В Васюках надо устроить международный шахматный турнир... Подумайте над тем, как красиво будет звучать: «Международный васюкинский турнир 1927 года»... Васюкинцы денег платить не будут. Они будут их по-лу-чать! Ведь на турнир с участием величайших гроссмейстеров съедутся любители шахмат всего мира. Сотни тысяч людей, богато обеспеченных людей, будут стремиться в Васюки. Во-первых, речной транспорт такого количества пассажиров поднять не сможет. Следовательно, будет построена железнодорожная магистраль «Москва – Васюки». Это – раз. Два – это гостиницы и небоскребы для размещения гостей. Три – поднятие сельского хозяйства в радиусе на тысячи километров: гостей нужно снабжать – овощи, фрукты, икра, шоколадные конфеты. Дворец, в котором будет происходить турнир, – четыре. Пять – постройка гаражей для гостевого автотранспорта. Для передачи всему миру сенсационных результатов турнира придется построить сверхмощную радиостанцию. Это – в-шестых. Теперь относительно железнодорожной магистрали «Москва–Васюки». Несомненно, она не будет обладать такой пропускной способностью, чтобы перевести в Васюки всех желающих. Отсюда вытекает аэропорт «Большие Васюки».

Мой проект гарантирует вашему городу неслыханный расцвет производительных сил. Подумайте, что будет, когда турнир окончится и когда уедут все гости. Жители Москвы, стесненные жилищным кризисом, бросятся в ваш великолепный город. Столица автоматически переходит в Васюки. Сюда переезжает правительство. Васюки переименовываются в Нью-Москву, Москва – в Старые Васюки... Нью-Москва становится элегантнейшим центром Европы, а скоро и всего мира.

А впоследствии и вселенной. Шахматная мысль, превратившая уездный город в столицу земного шара, превратится в прикладную науку и изобретет способы международного сообщения. Из Васюков полетят сигналы на Марс, Юпитер и Нептун. Сообщение с Венерой сделается таким же легким, как переезд из Рыбинска в Ярославль. А там, как знать, может быть, лет через восемь в Васюках состоится первый в истории мироздания межпланетный шахматный конгресс!».

Дайте відповіді на наступні запитання:

1) За якими ознаками пропозицію Остапа Бендера можна зарахувати до проекту?

2) Прокласифікуйте проект за відомими вам класифікаційними ознаками. Чи можна зарахувати його до інноваційних?

3) Назвіть можливих учасників цього проекту. Які з них будуть зовнішніми щодо проекту, а які – внутрішніми?

7. Домогосподарка Тетяна мешкає біля міського ринку непродовольчих товарів. Вона вирішила виготовляти чебуреки і продавати їх невеличкими партіями працівникам ринку. Зареєструвавшись як підприємець-фізична особа, Тетяна взяла кредит із зобов'язанням щомісяця повертати 250 гривень упродовж двох років разом із сплатою відсотків. Вона купила на ці кошти газову плиту і куховарське приладдя, орендувала кімнату у торговельному центрі за 800 гривень на місяць, найняла помічницю із зарплатнею 2500 гривень. Тетяна підрахувала, що виготовлення 100 чебуреків потребуватиме 200 гривень витрат на борошно, яйця, сіль, м'ясо та цибулю. Крім того, їй слід щомісяця сплачувати комунальні послуги – 400 гривень і податки – 300 гривень. Провівши невеличке маркетингове дослідження Тетяна з'ясувала, що попит на чебуреки дозволяє планувати випуск 3000 чебуреків на місяць.

Завдання 1. Допоможіть Тетяні скласти прогноз місячних витрат за таблицею:

№ з/п	Статті витрат	Сума, грн. на місяць
1	Оплата кредиту	
2	Оренда приміщення	
3	Оплата комунальних послуг	
4	Зарплата помічниці	
5	Сировина, необхідна для 3000 чебуреків	
6	Витрати до оподаткування	
7	Податки	
8	Всього	

Дайте відповіді на питання:

1) Які з наведених витрат чебуречної є постійними, а які змінними? Запишіть суми:

- постійні витрати
- змінні витрати

2) Чому податки враховуються при обчисленні собівартості продукції?

3) Якою буде прогнозована собівартість виробництва одного чебурака?

Завдання 2. Враховуючи те, що Тетяна починає бізнес, для одержання прибутку їй необхідно визначити ціну, за якою слід продавати чебураки.

Метод встановлення ціни «Витрати – плюс»: метод передбачає до собівартості одиниці продукції додавати прибуток у вигляді 10-30% частки собівартості (рентабельності).

Ціна = Собівартість + Собівартість * Рентабельність

Середня рентабельність виробництва чебуреків становить 25-50%. Обчисліть можливі ціни продажу чебуреків Тетяною за різної рентабельності:

Собівартість, грн.	Рентабельність, %	Ціна, грн.
3,42	25	
	30	
	40	
	50	

Дайте відповідь на запитання:

1) Яку ціну ви порекомендували б встановити Тетяні за чебураки?

2) Яка ще інформація потрібна Тетяні для прийняття рішення щодо ціни продажу?

Завдання 3.

В результаті першого місяця роботи Тетяна реалізувала тільки 2640 чебуреків і ввиручила за них 12672 гривні валового доходу. Визначте:

1) Середню ціну реалізації одного чебурака, грн.

2) Суму місячних витрат при умові виробництва 2640 чебуреків, грн.

3) Розмір місячного валового та чистого прибутку, грн.

4) Рентабельність виробництва

До оподаткування, %

Після оподаткування, %.

Завдання 4.

Ринки однотипних товарів (наприклад, чебуреків), де продукцію виробляють багато дрібних виробників, називаються ринками досконалої конкуренції. Ціна, як правило, на таких ринках встановлюється під впливом попиту та пропозиції, і кожному окремому виробнику буває не вигідно продавати свою продукцію за ціною значно нижчою або значно вищою за ринкову. Поясніть на прикладі бізнесу Тетяни, якою могла бути ринкова ціна чебуреків і чому вона не продавала свої чебуреки за цінами 3,5 грн/штука або 6,0 грн/штука?

Практична робота 9

Тема: ЦІЛІСНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. ЗАЙНЯТІСТЬ, БЕЗРОБІТТЯ, ІНФЛЯЦІЯ

Мета: закріпити та поглибити знання щодо основних проявів цілісності національної економіки, зайнятості, безробіття та інфляції.

ЗАВДАННЯ:

1. Дайте визначення понять «економічно активне населення», «трудові ресурси», «безробіття», «ринок праці», «якість життя населення».

2. Задача. За експертними оцінками, у 2017 році за кордоном працювало до 5 млн українців. Кількість населення в Україні у 2017 році становила 42,838 млн осіб. Кількість

економічно активного населення – 18 млн осіб. Міжнародні організації з міграції оцінювали можливе потенційне збільшення кількості міжнародних трудових мігрантів у короткостроковій перспективі на 41 %. Визначте: 1) який відсоток населення становило економічно активне населення у 2017 році; 2) яку кількість трудових мігрантів з України можна очікувати у короткостроковій перспективі, 3) яку частку загальної кількості населення та економічно активного населення становили заробітчани за кордоном.

3. Укажіть показник, який використовується при обчисленні ІЛР:

- А) середня очікувана тривалість життя;
- Б) середній вік населення країни;
- В) співвідношення кількості дітей і пенсіонерів;
- Г) частка пенсіонерів від загальної кількості жителів.

4. Складіть перелік професійних вимог до претендентів на здобуття посади продавця-консультанта, стюардеси, хірурга, керівника банківської філії. Чи будуть однаковими ці вимоги? Поясніть, чому.

5. За допомогою інтернет-ресурсу countrymeters.info/en/ визначте кількість працездатного населення у високорозвинених країнах і країнах, що розвиваються. Зробіть висновки щодо перспектив цих країн, пов'язаних із забезпеченістю трудовими ресурсами.

*ПРИМІТКА. Ресурс countrymeters.info/en/ є англійськими. Однак, якщо ваша англійська недосконала, то мовний бар'єр можна легко вирішити таким чином: для автоматичного перекладу тексту web-сторінки більш зрозумілою для вас мовою використовуйте браузер Google Chrome (в правому куті адресного рядку пошуку міститься спеціальний маленький значок GR, натиснувши в ньому на Параметри, можна обрати бажану мову автоматичного перекладу).

6. У яких галузях господарства зайняті ваші рідні? Чи мають вони для цього спеціальну освіту?

7. У якій економічній діяльності ви бачите своє майбутнє? Хто допоміг вам зробити цей вибір?

8. Поясніть, чому у високорозвинених країнах найменша частка населення зайнята в сільському господарстві, а в тих, що розвиваються, навпаки, – найбільша.

9. Як знайшли роботу ваші близькі? Чи користувалися вони при цьому послугами служби зайнятості?

10. Рівень зайнятості в Україні згідно з даними обстеження економічно активного населення 2017 р. становив 56,3%. При цьому серед жінок цей показник був 51,7%, а серед чоловіків – 61,4%. Поясніть гендерну різницю в рівнях зайнятості.

11. Користуючись визначенням категорій «економічно активне» та «економічно неактивне» населення, з'ясуйте, до яких категорій населення щодо працездатності (економічно активне або економічно неактивне населення) належать такі люди:

- Тамарі Леонідівні 64 роки. Вона працює директором однієї зі столичних шкіл;

- Олені Вікторівні 35 років. Вона – домогосподарка, доглядає за двома дітьми;

- Галина Йосипівна, вийшовши на пенсію за віком, вирішила навчати онука англійській мові;

- Дмитрові 23 роки. Він – студент денної форми навчання одного зі столичних університетів;

- Дмитру Федоровичу 45 років. Він живе у селі й працює на присадибній ділянці, забезпечуючи себе продуктами харчування;

- Марині Іванівні 42 роки. Вона – інвалід I групи;

- Микола закінчив інститут і шукає роботу за фахом;

- Світланці 17 років. Вона закінчує середню школу;

- Катрусиній мамі 48 років. Вона 20 років працювала на шкідливому виробництві й вийшла на пільгову пенсію;

- Христині 28 років. Її скоротили на роботі, але вона не зареєстрована на біржі праці;

- Петрові 14 років. Він навчається у вечірній школі і працює кур'єром у видавництві;

- Таїсія Антонівна, вийшовши на пенсію за віком, займається волонтерською діяльністю.

12. Про склад населення регіону відомо, що кількість зайнятих становить 12 млн осіб, пенсіонерів – 2,8 млн осіб, зайнятих неповний робочий день – 1 млн осіб, кількість безробітних – 1,4 млн осіб. Визначте рівень безробіття в регіоні.

13. Визначте, яким є темп інфляції, якщо минулого року індекс споживчих цін становив 110, а цього року – 121?

Практична робота 10

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ОСНОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета: закріпити та поглибити знання щодо світового господарства та основних закономірностей розвитку світової економіки.

Завдання:

1. Назвіть сектори національної економіки України.

2. НД відображає середній рівень матеріального життя людини – і мільярдерів, і жебраків. Чи достатньо цього, щоб робити висновок про якість життя всіх громадян? Які ще показники (тобто статистичні, а не оціночно-суб'єктивні) можна було б використати? Використайте наведені підказки для відповіді:

1) Екваторіальна Гвінея усього на два пункти відстає від Японії за рівнем доходів на душу населення (за рахунок нафти та лісоматеріалів), при цьому тривалість життя в першій країні – 64 роки, у другій – 85 років.

2) Білорусь та Ботсвана (за рахунок видобування алмазів) мають приблизно однакові показники за рівнем доходів на душу населення, хоча рівень урбанізації у першій – близько 78 %, у другій – 56 %.

3) Україна та Бутан за рівнем доходів на душу населення йдуть одна за одною, проте в Україні рівень писемності становить майже 100 %, а в Бутані – лише 65 %.

3. *Задача.* Розрахуйте, скільки води необхідно для виробництва 6 млн т сталі (приблизно стільки за рік виробляє

металургійний комбінат «Арселор Міттал Кривий Ріг»), якщо на виробництво 1 т сталі необхідно 200 м^3 води.

4. Задача. Фабрика хутряних виробів придбала п'ять нових швейних багатоопераційних машин вартістю 7500 грн. кожна. За рік на кожній машині можна обробити 800 виробів. Ціна виробу – 2600 грн. при собівартості 1580 грн. Термін служби машин такого класу – 6 років. Визначити економічний ефект від експлуатації нових швейних машин.

	Фірма А	Фірма Б	Фірма В
Середні витрати виробництва в розрахунку на одиницю продукції (в дол.)	10	10	10
Ціна напоїв на внутрішніх ринках (в дол.)	10	12	9
Експортна ціна напоїв(в дол.)	11	11	10,5
Ціна напоїв, вироблених імпортозамінними фірмами в даній країні (в дол.)	12	13	11

5. Який зв'язок існує між економічним розвитком країни та співвідношенням секторів національної економіки?

6. Визначте галузь людської діяльності, яка належить до третинного сектору економіки:

- А) вирощування свиней;
- Б) виробництво автомобілів;
- В) туристично-рекреаційне господарство;
- Г) видобування нафти.

7. На які галузі сфери послуг припадає найбільша частка зайнятих в: а) в Україні; б) Німеччині; в) Єгипті?

8. За допомогою знань, які ви отримали з курсу географії материків і океанів, спробуйте назвати спеціалізацію Куби, Японії, Індонезії.

9. На основі статистичних даних розрахуйте частку, яку складає номінальний ВВП США, Китаю, Японії та Росії від загальносвітового. За допомогою карт атласу визначте кількість населення цих країн. Зробіть висновки.

10. США закупають більшу частину нафти у Мексиці й Канаді, а з країн Перської затоки довозять лише невелику її частину. Спробуйте пояснити цей факт.

11. Поміркуйте, чому спеціалізація країн змінюється достатньо рідко.

12. Позначте на контурній карті країни «Великої двадцятки» (G-20).

13. За допомогою інтернет-ресурсів визначте, які вищі навчальні заклади є найбільш привабливими для іноземних студентів. У якому б з цих ВНЗів ви хотіли би навчатися? Чому?

14. Природа й природні ресурси, до яких належить і площа території, є важливою умовою розвитку будь-якої держави. Кожна країна повинна мати достатній простір для задоволення своїх внутрішніх потреб. З іншого боку, вплив території – це вплив її природних умов і в цілому географічного середовища. Клімат, харчування та навіть **географічний краєвид**, як стверджував російський геополітик П. Мілюков, впливають на природу й внутрішній стан людини. Формується певний менталітет (характер, образ мислення) народу. Він обов'язково позначається на внутрішній і зовнішній політиці тієї країни, у якій цей народ переважає (рис. 1).

Спираючись на рис. 1, поміркуйте, як географічне середовище впливає на риси характеру людини. Поясніть це на прикладі Росії, Італії та Алжиру.

Мал. 1. Географічні краєвиди: 1) Озеро Байкал узимку (Росія); 2) Італійські Альпи; 3) пустеля Сахара (Алжир).

Творче запитання

15. Які ви бачите перспективи використання робототехніки у сфері освіти? Який, на вашу думку, вигляд матиме заклад вищої освіти майбутнього, де студентів навчатимуть роботи?

Практична робота 11

Тема: СВІТОВА ТОРГІВЛЯ

Мета: закріпити та поглибити знання щодо: міжнародного поділу праці, змісту міжнародної торгівлі, експорту, імпорту, принципів абсолютних і відносних переваг; навчитись розрізняти логіку пояснення результатів зовнішньої торгівлі за теорією абсолютних та відносних переваг; з'ясувати економічний зміст торгового балансу; визначити фактори, що впливають на експорт та імпорт.

Завдання:

Розв'яжіть тестові завдання:

1. Якщо Україна витрачає на виробництво льону 7 ум. од. праці, а на виробництво цибулі – 18, а Корея – відповідно 9 і 15 од. праці, то Україна має:

а) абсолютну перевагу у виробництві цибулі, а Корея – у виробництві льону;

б) абсолютну перевагу у виробництві льону, а Корея – у виробництві цибулі;

в) відносну перевагу у виробництві льону, а Корея – у виробництві цибулі;

г) обидві країни мають однакову вигоду.

2. Якщо Україна за годину виготовляє 5 кг сиру або 1 м² полотна, а Німеччина — 11 кг сиру або 3 м² полотна, то Україна має:

а) абсолютну перевагу у виробництві сиру, а Німеччина – у виробництві полотна;

б) абсолютну перевагу у виробництві полотна, а Німеччина – у виробництві сиру;

в) відносну перевагу у виробництві сиру та абсолютну – у виробництві полотна;

г) обидві країни мають однакову вигоду.

3. Якщо Франція виготовляє за 1 годину 1 комплект білизни або 4 л вина, а Україна – 6 комплектів білизни або 2 л вина, то:

- а) Україна має відносну перевагу у виробництві білизни;
- б) Україна має відносну перевагу у виробництві вина;
- в) Франція має відносну перевагу у виробництві вина;
- г) обидві країни мають однакову вигоду.

4. Росія може виробляти 1 т пшениці або 4 т нафти, використовуючи 1 од. ресурсів. Україна може виробляти 2 т пшениці або 5 т нафти, також використовуючи 1 од. ресурсів. Тоді:

- а) Росія експортуватиме пшеницю та імпортуватиме нафту;
- б) Україна експортуватиме пшеницю та імпортуватиме нафту;
- в) Росія імпортуватиме пшеницю та експортуватиме нафту;
- г) Україна імпортуватиме пшеницю та нафту.

5. Президент США Білл Клінтон спеціальним наказом скасував наказ, що діяв упродовж 82 років, на заборону імпорту мексиканських авокадо. Увезення свіжих авокадо з Мексики заборонили ще в 1914 р. з фітосанітарних міркувань. Однак, фітосанітарні нарікання, швидше за все, були не причиною, а приводом, вигаданим каліфорнійським аграрним лобі, оскільки внутрішній ринок США монополізували каліфорнійські виробники авокадо. Тепер їм доведеться потіснитися. Адже, наприклад, мексиканські авокадо, що поставляються в Канаду, у середньому втричі дешевші, ніж каліфорнійські. Загальні втрати мексиканської економіки від цієї заборони фахівці оцінюють у 20 млрд. дол.

Дайте відповіді на запитання:

- 1. Яку роль відіграє виробництво авокадо в мексиканській економіці?
- 2. З якою метою було введено заборону на ввезення до США мексиканських авокадо?

3. Хто виграє і хто програє від скасування заборони?

6. Розв'яжіть тестові завдання:

6.1. У стримуванні зовнішньої торгівлі мито спрацьовує сильніше, ніж квота?

- а) так;
- б) ні.

6.2. За умов високого рівня розвитку продуктивних сил і високої конкурентоспроможності країни в її зовнішній політиці переважає політика протекціонізму?

- а) так;
- б) ні.

6.3. До тарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі належать:

- а) демпінг;
- б) торгове ембарго;
- в) квотування;
- г) експортне мито.

6.4. Що регулюють митні тарифи?

- а) Кількість грошей, що надходять до держбюджету від зовнішньої торгівлі;
- б) співвідношення зовнішніх і внутрішніх цін на товари;
- в) кількість товарів, що ввозиться і вивозиться з країни
- г) якість товарів, що ввозиться і вивозиться з країни.

6.5. До дефіцитних у країні товарів застосовують:

- а) квотування експорту;
- б) квотування імпорту;
- в) ліцензування;
- г) митні збори.

6.5. Сутність політики вільної торгівлі полягає:

- а) у захисті внутрішнього ринку від іноземної конкуренції;
- б) відкритості економіки з одночасним застосуванням заходів щодо захисту внутрішнього ринку;
- в) відкритості економіки для експорту та імпорту товарів;
- г) вступу країни до Світової організації торгівлі.

7. Політика протекціонізму вперше була запропонована...

Практична робота 12

Тема: МІЖНАРОДНА ВАЛЮТНА СИСТЕМА. МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ КУРС

Мета: систематизувати та поглибити знання про сутності міжнародної валютної системи та причини її виникнення; про елементи міжнародної валютної системи, механізм її функціонування; про особливості формування валютного курсу.

Завдання:

Розв'яжіть тестові завдання:

1. Валюта, що характеризується стабільним валютним курсом:

- а) тверда;
- б) вільно конвертована;
- в) фіксована;
- г) резервна.

2. Перелічіть елементи міжнародної валютної системи:

- а) ...
- б) ...
- в) ...
- г) ...

3. Використання іноземної валюти як засобу обігу, одинці розрахунку й засобу збереження – це:

- а) доларизація;
- б) валютне заміщення;
- в) конвертованість;
- г) оборотність грошової одиниці.

4. Валютні ринки – це:

а) складний економічний механізм, що забезпечує купівлю та продаж окремих валют і формування валютного курсу;

б) сукупність усіх платіжних інструментів;

в) сукупність інструментів міждержавних органів, за допомогою яких здійснюються взаємні платіжно-розрахункові операції в межах світового господарства;

г) ринок, на якому гроші однієї країни використовують для купівлі валюти іншої країни.

5. Міжнародна ліквідність – це:

- а) сукупність усіх платіжних інструментів;
- б) склад валютного курсу та валютних паритетів;
- в) механізм, що забезпечує купівлю та продаж окремих валют;
- г) готівкова частина грошової маси, яка циркулює з рук у руки.

6. Платіжний засіб інших країн, який законно або незаконно використовується на території певної країни, – це валюта:

- а) вільноконвертована;
- б) тверда;
- в) іноземна;
- г) резервна.

7. Уявіть, що ви – валютний брокер. Як ви відреагуєте на повідомлення, що мексиканські запаси нафти виявилися меншими, ніж повідомлялось раніше?

- а) Купите мексиканські песо;
- б) продасте мексиканські песо;
- в) продасте долари США;
- г) купите американські долари.

8. Які дії створюють попит на євро на валютному ринку?

а) Американський імпортер купує партію вин марки «Бордо»;

б) французька автомобільна фірма приймає рішення будувати складальний завод у Лос-Анджелесі;

в) у широких колах склалася думка, що міжнародна вартість євро найближчим часом знизиться;

г) на міжнародних біржах зросла вартість акцій американських компаній.

9. Між Мексикою і США діє система плаваючих валютних курсів. Укажіть, яка з подій спричинить підвищення курсу мексиканського песо:

а) США в односторонньому порядку знижують тарифи на мексиканські вироби;

б) Мексика зіткнулася із сильною інфляцією;

в) погіршення політичних відносин скорочує потік американських туристів до Мексики;

г) Мексика відкрила доступ американським товарам на власний ринок.

10. Падіння курсу національної валюти спричиняє:

а) зниження ціни експорту та імпорту;

б) зниження ціни експорту та підвищення ціни імпорту;

в) підвищення ціни експорту та імпорту;

г) підвищення ціни експорту та зниження ціни імпорту.

11. Курс гривні під впливом економічної кон'юнктури знижується занадто швидко. Для виправлення ситуації Національний банк має:

а) збільшити грошову пропозицію;

б) підвищити ставку рефінансування;

в) збільшувати валютні резерви;

г) упровадити обмеження на імпорт капіталу в Україну.

Список рекомендованої навчальної літератури

Основна навчальна література

1. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб. / С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.

2. Гальчинський А. С. Економічна теорія: підручник / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – Вища школа, 2007. – 503 с.

3. Економічна теорія: підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.

4. Економічна теорія: політекономія / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с.

Додаткова навчальна література

1. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К.: Вид. центр «Академія», 2000. – Т. 1. – 864 с.
2. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К.: Вид. центр «Академія», 2001. – Т. 2. – 848 с.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К.: Вид. центр «Академія», 2002. – Т. 3. – 952 с.
4. Макконнел К. Економікс. Принципы, проблемы и политика: в 2 т. / К. Макконнел, С. Брю. – М. : Республика, 1992. – Т. 1. – 400 с.
5. Макконнел К. Економікс. Принципы, проблемы и политика: в 2 т. / К. Макконнел, С. Брю. – М.: Республика, 1992. – Т. 2. – 403 с.
6. Трансформаційна економіка: навч. посібник / [В. С. Савчук, Ю. К. Зайцев, І. Й. Малий та ін.] ; за ред. В. С. Савчука, Ю. К. Зайцева; М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 613 с.
7. Національна економіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / за ред. В. М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 280 с.
8. Глобальна економіка ХХІ століття: людський вимір: монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот та за пр.ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420 с.
9. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. – 2-ге вид., без змін. / А. М. Колот. – К.: КНЕУ, 2008. – 230 с.

Додаток 1

**Рейтингова таблиця показників
навчальних досягнень студента (-ки)**

(прізвище, ім'я)

з курсу «Основи економіки»

Види роботи	Модуль 1	Модуль 2	Максимальна кількість балів
Практичні роботи			60
Самостійна робота			10
Модульна контрольна робота			10+10
Творчі завдання			10
Загальна кількість балів			100

Семестрові бали _____

Заохочувальні бали (до 10) _____

Загальна кількість балів _____

Екзаменаційна оцінка _____

Ганна Володимирівна Гаврюшенко

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з
Основ економіки для студентів спеціальності 014.07 «Середня
освіта (Географія)»

Здано до складання 05.04.2019. Підписано до
друку 09.04.2019. Формат 60x84/8. Гарнітура Times New
Roman. Папір офсетний. Умовн. 1,7 друк. арк. Наклад
100 примірників. Замовлення №

Надруковано у типографії Мадрид, ООО
Свідоцтво про реєстрацію: ДК № 4399 від 27.08.2012 р.
Адреса видавництва: вул. Ольминського, 11,
м. Харків, 61024, Україна
Телефон/факс +38 (057) 756-53-25
E-mail: info@madrid.in.ua   www.madrid.in.ua